

PAPER

VIRTUAL MUZEYLAR ORQALI TARIX FANI O'QITUVCHILARINING MALAKASINI OSHIRISH: NAZARIY ASOSLAR VA AMALIY TAVSIYALAR

To'ranazarova Muxlisaxon Davlatjon qizi ^{1,*}

¹ Qo'qon DPI tayanch doktoranti

* toranazarovamuxlisa@gmail.com

Abstract

Ushbu maqolada virtual muzeylarning tarix fani o'qituvchilarining malakasini oshirishdagi o'rni, ularning ta'limiy salohiyati, masofaviy va interaktiv ta'limda qo'llanilishi hamda amaliy tavsiyalar bayon etilgan. Muallif virtual muzeylardan foydalanishning zamonaviy shakllarini tahlil qilgan va ularni tarix fani o'qituvchilari uchun malaka oshirish vositasi sifatida nazariy jihatdan asoslab bergan.

Key words: virtual muzey, tarix ta'limi, malaka oshirish, interaktiv ta'lim, pedagogik texnologiyalar.

Kirish

So'nggi yillarda raqamli texnologiyalarning jadallik bilan rivojlanishi barcha sohalar qatori ta'lim tizimiga ham jiddiy o'zgarishlar olib keldi. Xususan, tarix fanini o'qitishda zamonaviy texnologiyalar, xususan, virtual muzeylardan foydalanish orqali o'quv jarayonining samaradorligini oshirish imkoniyati yuzaga keldi. Tarix fanini o'rganishda ekskursiya, real tarixiy ob'ektlar, eksponatlar bilan ishlash muhim ahamiyatga ega bo'lib, virtual muzeylar bu ehtiyojni qisman qondiradi.

Bugungi kunda tarix fani o'qituvchilarining kasbiy salohiyatini oshirish, ularning metodik, innovatsion, texnologik ko'nikmalarini rivojlantirish dolzarb masalalardan biridir. Ushbu maqola virtual muzeylarning tarix fani o'qituvchilarining malakasini oshirishdagi o'rnini tahlil qilish, ularning ta'limiy salohiyatini ochib berish va amaliy tavsiyalar ishlab chiqishga bag'ishlangan.

Virtual muzey — bu an'anaviy muzeylarning raqamli nusxasi bo'lib, u foydalanuvchilarga internet orqali eksponatlarni ko'rish, tarixiy manbalarni o'rganish, multimedia vositalari yordamida ma'lumot olish imkonini beradi. Virtual muzeylar quyidagi shakllarda bo'lishi mumkin:

- Virtual ekskursiyalar (360° formatda yurish);
- Raqamli arxivlar (hujjatlar, suratlar, audio/video materiallar);
- Interaktiv ko'rgazmalar (foydalanuvchi bilan o'zaro aloqada bo'ladigan dasturlar);

- Mobil ilovalar (muzey ilovalari orqali foydalanish).

Adabiyotlar tahlili

Tarixiy voqealar, shaxslar va obidalarni o'quvchilarga tushuntirishda faqatgina og'zaki bayon yoki kitobdagi rasm yetarli bo'lmasligi mumkin. Virtual muzeylar esa 3D modellar, audio sharhlar, interaktiv xaritalar orqali tarixiy voqealarni "jonlantiradi". Bu esa o'qituvchilar uchun metodik material sifatida katta foyda keltiradi.

Virtual ekskursiyalarga asoslangan o'quv modeli innovatsion yondashuv bo'lib, u ta'lim oluvchilarga o'z o'quv xonalaridan chiqmasdan uzoq masofadagi mutaxassislardan to'g'ridan-to'g'ri o'rganish imkonini beradigan veb-saytlar va video oqim kabi internet platformalaridan foydalaniladi. Ushbu yondashuv ta'lim oluvchilarga real hayotdagi turli hodisalar yoki voqealarning guvohi bo'lish imkonini beruvchi ajoyib virtualaaloqa vositasini taqdim etadi. Bunda ta'lim oluvchiga faqatgina kompiyuter va internet kerak bo'ladi.[1] Bundan tashqari, bunday o'quv model, ayniqsa, ta'lim oluvchilar ma'lum joylarga jismoniy tashrif buyura olmaganlarida foydalidir. Masalan, virtual sayohatlar tarix darslarida keng qo'llaniladi va muzeylar, bog'lar, yodgorliklar, ma'bad xarobalari va boshqa tarixiy joylarga tashrif buyurishni o'z ichiga olishi mumkin [2]. Ushbu o'rganish yondashuvi innovatsiyalarni kuchaytiradi va talabalarni tarixni o'rganishga

undaydi, shu bilan yanada qiziqarli va samarali o'quv muhitini yaratadi [3].

Virtual sayohatni o'rganish yondashuvi veb-saytlarni o'rganish, video tomosha qilish yoki o'qituvchining sharhlari bilan kesishgan filmlarni ko'rish kabi turli usullar bilan amalga oshirilishi mumkin. Ushbu yondashuv ma'lumotni yetkazib berishni kuchaytiradi, ta'lim oluvchilarning tasavvurini va ilhomini rag'batlantiradigan qiziqarli o'quv muhitini yaratadi[4]. Supriatna va Maulidah [5]fikriga ko'ra, bunday o'rganish o'quvchilarni o'z fikrlarini erkin ifoda etishga undaydi va ijodkorlikni rivojlantiradi, shu bilan birga ularning o'rganish motivatsiyasini oshiradi.

Ta'kidlash kerakki, ta'lim oluvchilar mamlakat ichidagi va tashqarisidagi joylarning tabiiy go'zalligi bilan bog'liq veb-saytlarni o'rganishganda bu ularda yoqimli hislarni uyg'ota oladi. Dunyoning turli burchaklaridagi joylarni virtual o'rganish ta'lim oluvchilarning global dunyoqarashi va tasavvurlarini kengaytiradi, shu bilan birga mahalliy madaniyat va boyliklarga bo'lgan muhabbatni rag'batlantiradi.

Tadqiqot metodologiyasi

Tarix ta'limida virtual sayohatga asoslangan o'rganish modeli ko'plab afzalliklarni beradi, ulardan ba'zilar quyidagilardir:

- 1) talabalar tarixiy joylar va voqealar haqidagi ma'lumotlarga katta moliyaviy resurslarni talab qilmasdan kirishlari mumkin.
- 2) tinglovchilar real hayotga tashrif buyurishga qimmat yoki qiyin bo'lishi mumkin bo'lgan o'tmish voqealarini yaxshiroq tushunishlari mumkin.
- 3) bu yondashuv tarixiy joylarga qulayroq va arzonroq kirishni taklif qiladi.
- 4) tinglovchilar o'zlarining virtual qulayliklariga ko'ra uyda sayohat qilishlari mumkin, turli veb-saytlardagi o'quv mavzusiga oid ko'plab ma'lumotlar manbalari borligi o'rganishni yanada qiziqarli qiladi.
- 5) bu yondashuv o'qituvchilar va talabalarga tushunishni talab qiladigan tarixiy vaziyatlarni jismoniy jihatdan tahlil qilish imkonini beradi.

Tahlil va natijalar

Virtual sayohatga asoslangan tarixni o'rganish modelini amalga oshirish turli ta'lim jihatlarida, masalan, malaka oshirish kurslarida tarixiy yodgorliklarni o'rganish uchun qo'llanilishi mumkin. Virtual sayohatga asoslangan tarixni o'rganishni amalga oshirish bosqichlari quyidagi jadvalda keltirilgan.

Vrtual ekskursiyalarga asoslangan tarixni o'rganishdan maqsad an'anaviy ekskursiyalarni almashtirish emas, balki ta'lim oluvchilarni xavfsizlik sabablari va katta xarajatlar tufayli osongina o'rganib bo'lmaydigan turli jihatlar bilan tanishtirishdir.

Vrtual ekskursiyalarga asoslangan tarixni o'rganishdan maqsad an'anaviy ekskursiyalarni almashtirish emas, balki o'quvchilarni xavfsizlik sabablari va katta xarajatlar tufayli osongina o'rganib bo'lmaydigan turli jihatlar bilan tanishtirishdir [6]. Virtual sayohatlari haqiqiy ekskursiyalarga juda samarali qo'shimcha bo'lish potentsialiga ega, chunki ular nafaqat talabalar uchun muhim oldingi bilimlarni beradi, balki haqiqiy sayohatlari davomida o'rganish tajribasini maksimal darajada oshiradi. Virtual sayohatlar haqiqiy sayohat simulyatsiyalarini taqdim etishi va talabalarga taqdimotda ko'proq nazorat qilish imkonini beradi. Boshqarish qulayligi, nisbatan arzon narx va mavjud kompyuter dasturlari va hujjatlariga integratsiyalashuv qulayligi virtual sayohatlarning asosiy afzalliklari hisoblanadi. Dunyo bo'ylab turli joylarga virtual sayohatlar o'tkazish talabalarga murakkab real vaziyatlarni taqdim etish imkonini

Bosqich	O'qituvchi faoliyati	Tinglovchi faoliyati
1-bosqich 1.O'rganiladigan o'quv materialini aniqlash	1.O'quv maqsadlarini tushuntirish. 2.O'quv materiallarini tushuntirish. 3.Virtual sayohatga asoslangan ta'lim bosqichlarini tushuntirish. 4.Ta'lim oluvchilarni o'qishda faol ishtirok etishga undash.	1.O'rganilgan material va topshiriqlar bo'yicha fikr bildirish. 2.Ma'ruzachini tinglash va virtual sayohatlarni o'rganish tartib-qoidalarini tushunish.
2-bosqich Individual yoki guruh tekshiruvlariga rahbarlik qilish.	1.Virtual ekskursiyalarga asoslangan virtual sayohatlar orqali tarixni o'rganishga yordam berish va ularga rahbarlik qilish.	1.Virtual muzeylar orqali tarixni o'rganishni o'tkazish. 2.Tarixni o'rganishga doir virtual sayohatlar kabi o'quv materialini aniqlash.
3-bosqich 1.Virtual sayohatlarga asoslangan tarixni o'rganish jarayoniga baho berish 2.Virtual sayohatlarda tarixni o'rganish taqdimotining natijalarini mustahkamlash	1.Virtual sayohatlarga asoslangan tarixni o'rganish jarayoniga baho berish 2.Virtual sayohatlarda tarixni o'rganish taqdimotining natijalarini mustahkamlash	1.Muayyan o'quv materiali bo'yicha virtual sayohatlar o'quv hisoboti natijalarini taqdim etish va muhokama qilish. 2.Hamkasblar va ma'ruzachilar tomonidan berilgan savollarga javob berish.
4-bosqich 1.Virtual sayohatlar asosidagi o'quv jarayonini baholash	1.Ma'ruzachi tinglovchilar tomonidan berilgan xulosalarni tasdiqlash 2.Virtual sayohatlarga asoslangan tarixni o'rganish haqida fikr yuritish	1.Yozma hisobotlar, fotosuratlar, videolar, plakatlari va boshqalar shaklida bo'lishi mumkin bo'lgan virtual sayohatlardan tarixni o'rganish natijalari hisobotini yig'ish 2.Virtual sayohatlar asosida tarixni o'rganish jarayonidan olingan materiallarni umumlashtirish

beradi. Bu tanqidiy fikrlash qobiliyatlarini mashq qilish vositasi sifatida ishlatilishi mumkin. Virtual sayohatlar orqali muammoli ta'limni o'rganish qiziqarli va tajribaga boy mashg'ulotga aylanadi.

Xulosa va takliflar

Xulosa qilib aytadigan bo'lsak, pedagoglar ta'lim sohasida, xususan, tarix fanini o'qitishda doimo yangilanishlar olib borishlari zarur. Dunyoda Google Arts & Culture, The British Museum, Louvre, Smithsonian kabi muzeylar o'z eksponatlarini virtual tarzda ommaga taqdim etmoqda. O'zbekistonda esa Milliy Tarixiy Muzei, Samarqanddagi Afrosiyob muzeyi kabi muassasalarning onlayn ko'rinishlari shakllantirilmoqda. Bular tarix faniga oid darslar va malaka oshirish kurslarida foydalanish uchun katta salohiyatga ega. Bundan tashqari, o'qituvchilar talabalarning ortda qolmasligi va kutilgan o'quv maqsadlariga erisha olishlari uchun innovatsion bo'lishi kerak. Bu yondashuv vaqt va joy bilan cheklanmagan holda o'qituvchilar uchun o'qitish va o'quv faoliyatini osonlashtiradi.

Adabiyotlar

1. Çaliskan, O. (2011). Virtual Field Trips in Education of Earth and Environmental Sciences. *Procedia Social and Behavioral Sciences*, 15, 3239–3243. <https://doi.org/10.1016/j.sbspro.2011.04.278>
2. Zanetis, B. J. (2010). The Beginner's Guide to Interactive Virtual Field Trip. *Learning and Leading with Technology*, 37(6), 20–23.

3. Tuthill, G. Klemm, B. (2003). Virtual Field Trips: Best Practices. *International Journal of Instructional Media*, 30(2), 177-193
4. Kenna, J. L., Potter, S. (2018). Experiencing the World From Inside the Classroom: Using Virtual Field Trips to Enhance Social Studies Instruction. *The Social Studies*, 109(5), 265-275. <https://doi.org/10.1080/00377996.2018.1515719>
5. Supriatna, N. Maulidah, N. (2020). *Creative Pedagogy: Cultivating Creativity in History and Social Studies Learning*. Bandung: PT Remaja Rosdakarya.
6. Cheng, K.-H., Tsai, C.-C. (2019). A Case Study of Immersive Virtual Field Trips in An Elementary Classroom: Students' Learning Experience and Teacher-Student Interaction Behaviors. *Computers Education*, 140(June), 103600. <https://doi.org/10.1016/j.compedu.2019.103600>